

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

СТРУКА: све струке (четврти степен)

ЗАНИМАЊЕ: сва занимања (четврти степен)

РАЗРЕД:ДРУГИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 3

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 102

ДАТУМ: јун 2024. године

ОПШТИ ЦИЉЕВИ

- Усвајање знања и подизање свијести о значају српског језика и ћирилице за национални идентитет и културу;
- Развијање свијести о важности језика у свакодневном животу и раду;
- Развијање свијести о значају правилног говора и писања, слушања и читања;
- Развијање способности критичког мишљења;
- Богаћење рјечника и развијање језичке културе;
- Развијање вјештина вербалне комуникације (причања, препричавања, дискутовања и аргументовања ставова);
- Развијање вјештина писане комуникације;
- Развијање интересовања за књижевност;

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

- Обнављање и проширивање знања која се тичу настанка и развоја српског књижевног језика;
- Развијање способности интерпретације књижевног дјела;
- Обнављање и проширивање знања из области фонетике и фонологије српског књижевног језика;
- Усвајање знања о језичкој структури;
- Развијање способности доживљавања и тумачења књижевног дјела;
- Развијање способности доживљавања и тумачења књижевног дјела;
- Развијање способности разумијевања умјетничких вриједности књижевног дјела.

ТЕМЕ

- 1. Развој књижевног језика**
- 2. Прозодија књижевног језика**
- 3. Именице и именске ријечи**

4. Глаголи и непромјенљиве врсте ријечи
5. Правоговор
6. Изражајни говор, рецитовање и вјештине презентације
7. Вјештине ортографије
8. Књижевност старог вијека (антика)
9. Средњовјековна и народна књижевност
10. Хуманизам и ренесанса, барок и класицизам
11. Просвјетитељство

Оквирни број часова за реализацију тема није дефинисан. Наставник ће приликом планирања и програмирања наставних садржаја, узимајући у обзир факторе попут нивоа постигнућа ученика, нивоа сложености наставне теме, потреба струке и занимања, и слично, одредити број часова потребан за њихову реализацију у оквиру теме. Теме чине обавезни дио Наставног програма, али немају обавезујући карактер што се тиче редослиједа њихове реализације.

ИСХОДИ

1. Тема: Развој књижевног језика

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - разумије језик као систем и разликује његове функције; - уочава дијалекатске и социолекатске појаве које су настале као посљедица раслојавања језика; - разликује књижевни (стандардни) језик од дијалеката; зна основне особине дијалеката српског језика; наведе подјелу штокавског нарјечја екавског и ијекавског изговора; зна основна правила екавског и ијекавског изговора; 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - препознаје различите говорне варијације (стилске, дијалекатске, социолекатске, жаргонске); - самостално може да изучава језик краја из којег потиче. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - разликује на конкретним примјерима књижевни (стандардни) језик од дијалекта; - зна основне податке о дијалектима српског језика; - има правилан став према свом дијалекту и другим дијалектима српског језика и према оба изговора српског књижевног језика (поштује свој и друге дијалекте српског језика и има потребу да чува свој дијалекат;

<ul style="list-style-type: none"> - уочава мјесто српског језика у породици словенских језика; познаје развој књижевног језика, писма и правописа на српском језичком простору. 		<ul style="list-style-type: none"> - подједнако цијени оба изговора српског књижевног језика – екавски и (и)јекавски; - има потребу да учи, чува и његује књижевни језик; познаје најважније граматике и нормативне приручнике и умије да се њима користи; - смјешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст.
---	--	---

2. Тема: Прозодија књижевног језика

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - разликује акценат и квантитет слога; зна да објасни правила акцентовања и квантитет слога и умије да их примјењује на конкретним примјерима; - примјењује правила акцентовања у акценатским цјелинама (прокликтике и енклитике). 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - акцентује ријечи, групе ријечи и реченице; - чита текстове с правилном употребом акцената; - наводи примјере нестандартне акцентуације. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - посједује свијест о језичкој структури и морфемском/морфолошком нивоу језичке структуре.

3. Тема: Именице и именске ријечи

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дефинише морфеме и разликује врсте морфема; - наброји врсте ријечи; - наброји категорије именица према значењу; - објасни лексичко и граматичко значење именице; - објасни граматичке категорије рода, броја и падежа именица; - објасни специфичности промјене именица I, II, III и IV врсте; - објасни граматичке категорије рода, броја и падежа придјева; објасни подјелу придјева према значењу; објасни појам компарације придјева и врсте компарације; одреди вид придјева; - разликује врсте замјеница; наведе и објасни све граматичке категорије замјеница; разликује замјенице према служби; - разликује врсте бројева; - објасни специфичности основних, збирних и редних бројева; - наведе и објасни све граматичке категорије бројева. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - јасно прави разлику између граматичких и афиксалних морфема; - дијели ријеч на морфеме; - одређује које граматичке категорије имају промјенљиве врсте ријечи; - препозна разлику између природног и граматичког рода именица; - класификује именице у одређене деклинационе врсте; - одреди граматичке категорије придјева; - класификује придјеве према значењу на конкретним примјерима; - врши компарацију придјева; - уочава разлике у промјени придјева одређеног и неодређеног вида; - препозна у примјерима одговарајућу врсту замјеница; - уочава разлику у промјени између именичких и придјевских замјеница и јасно врши њихову промјену; - препознаје у примјерима одговарајућу врсту бројева и врши њихову промјену према граматичким категоријама. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - разумије граматичке категорије, деклинације и конјугације у оквиру врста ријечи.

4. Тема: Глаголи и непромјенљиве врсте ријечи

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - разликује граматичке категорије глагола; разликује презентску и инфинитивну основу и глаголе према основи; врши подјелу глагола према трајању радње; - објасни творбу простих и сложених глаголских облика; - објасни творбу облика пасива; - наведе непромјенљиве врсте ријечи; објасни значење и службу непромјенљивих врста ријечи; врши компарацију прилога. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - у раду на тексту јасно врши подјелу глагола према њиховим граматичким категоријама; - препознаје врсте глагола према дужини трајања радње; - разликује двовидске глаголе; класификује глаголе према глаголском роду; - врши промјену глагола по лицима, времену, броју и начину; - одређује значење и службу прилога, приједлога, узвика, везника и ријечца на конкретним примјерима. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - примијени граматичка правила у језичкој пракси.

5. Тема:Правоговор

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведе значење и сврху фразеологизама (идиома) у свакодневној комуникацији; - уочи разлику између фразеологизама и пословица; - тумачи језичке недоумице и схвата „опасност“ погрешног тумачења (пароними, погрешна употреба приједлога, именица, замјеница); 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тумачи значење фразеологизама на конкретним примјерима; - препознаје позајмљенице. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - осмисли причу у којој ће употребити понуђене фразеологизме; - тежи да у свакодневној писаној и говорној комуникацији користи ријечи српског поријекла.

<ul style="list-style-type: none"> - дефинише етимологију као језичку дисциплину унутар лексике; - препознаје утицај страних ријечи у српском језику, нарочито турцизама. 		
---	--	--

6. Тема: Изражајни говор, рецитовање и вјештине презентације

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дефинише реторику и говорништво; - познаје основне одлике добре бесједе, став и одлике доброг бесједника; - схвата важност доброг говорништва приликом презентације или јавног наступа; - усваја ортоепске норме језика; - правилно акцентује ријечи, групе ријечи или реченице; - тежи ка течној говору, без замуцкивања и артикулисаних пауза које чине говор неразговјетним и тешким за слушање. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - направи добру презентацију (ван)наставног садржаја, водећи рачуна о избору ријечи, гестикулацији, положају тијела и акцентуацији; - тежи ка конкретном и концизном усменом или писменом изражавању. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - говори разговјетно, поштујући ортоепска правила књижевног језика; - примјењује књижевнојезичку акцентуацију или упоређује свој акценат са књижевним и настоји да се с њим усклади; - течно и разговјетно чита наглас књижевне и неумјетничке текстове; говори течно, без замуцкивања, поштапалица, превеликих пауза осмишљавајући реченицу унапријед у циљу богаћења рјечника, а прилагођавајући се приликама, ситуацији, саговорнику и теми.

7.Тема: Вјештине ортографије

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пише јасно, поштујући граматичка и правописна правила; - описује бића, предмете, појаве, догађаје (тачно, вјерно и сажето); - влада техником проширивања и скраћивања приче (отклања сувишне ријечи и реченице у тежњи ка концизном а свеобухватном; проширује причу, користећи синонине и нове ријечи и изразе); - води дневник читања (читајући (не)обавезну школску лектуру биљежи најважније занимљивости: о писцу, жанровску одредницу, вријеме, анализа ликова, најзанимљивија мјеста и цитати, илустрације, (лична размишљања...) 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - примјењује правописна правила; - богати рјечник. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пише поштујући правописна правила; - схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета; - препоручи књигу наводећи поучне аргументе.

8.Тема: Књижевност старог вијека (антика)

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - препозна основна обиљежја културе; - познаје књижевноисторијско раздобље старог вијека (развој, књ. врсте, тематика, 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - повезује знања стечена у првом разреду са новим знањима која се односе на стваралачку улогу мита и епа; 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - посједује свијест о важности културног наслеђа; - контекстуализује књижевна дјела са савременим временом и животом

<p>утицаји, естетске одлике, значајна остварења);</p> <ul style="list-style-type: none"> - истражи и објасни стваралачку улогу мита у књижевности; - вреднује тематске и структуралне одлике античког епа; - препознаје одлике библијског стила, тематско-мотивске структуре, историјски и религијски значај и књ. вриједност Библије; - обједини знања из историје и историје умјетности старог вијека (сумерско-вавилонске, хебрејске, хеленске, римске) са књижевним сваралаштвом тог раздобља. 	<ul style="list-style-type: none"> - самостално истражује митове античког времена; - примјењује раније стечена знања из предмета вјеронаука при анализи одломака који се изучавају из Библије. 	<ul style="list-style-type: none"> - посједује љубав према књизи и читању и препоручи одређене књижевне садржаје.
--	--	--

9. Тема: Средњовјековна и народна књижевност

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - препозна одлике средњовјековне књижевности и објасни њен значај за српску културу; проширује знања о настанку словенског писма и најстаријим споменицима старословенског језика; препозна књ. врсте и објасни њихов културни и историјски аспект; - уочава основна обиљежја народне (усмене) књижевности и њену дијахронијску и жанровску варијантност; укаже на значај народне књ. у српској културној историји и 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - класификује и поткрепљује примјерима основне одлике народне књижевности (варијантност, формулативност); - препоручи народне пјесме по сопственом избору; - самостално истражује средњовјековне легенде. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - посједује свијест о важности културних наслеђа; - анализира књижевно дјело; - контекстуализује књижевна дјела са савременим временом и животом.

формирању националног и културног идентитета.		
---	--	--

10. Тема: Хуманизам и ренесанса, барок и класицизам

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - уочи значај епохе хуманизма и ренесансе у развоју савремене европске културе; наведе главне мотиве, тематику и стилске одлике репрезентативних књижевних дјела; покаже разлике и сличности у односу на античку и средњовјековну књижевност/културу; - наведе и објасни друштвено-историјске околности које су утицале на појаву барока; локализује барок као књ. правац, истакне одлике барока (тематика, утицаји, естетске одлике, значајна остварења); повеже представнике ликовне и музичке умјетности са књижевницима барока; - уочи обиљежја класицизма (вријеме, писци, дјела и карактеристике стила). 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - образложи на примјерима важност свеукупног културног заокрета који се догодио у епохи хуманизма и ренесансе; - истакне најважније барокне елементе које препознаје у тексту; - препозна одлике комедије карактера и упореди је са осталим врстама комедија. 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - посједује лични вриједносни став према тврдичлуку као негативној особини и процијени морални аспект лика; - анализира поједине дијелове комедије који су репрезентативни примјери за комедију карактера.

11. Тема: Просвјетитељство

Знања	Вјештине	Ставови/вриједности
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - објасни културноисторијске околности које су довеле до Велике сеобе; објасни културне посљедице Велике сеобе; препозна одлике 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - истакне универзалне вриједности књижевног дјела и повеже их са 	<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - образложи Доситејеве критичке ставове и просвјетитељске идеје.

<p>епохе просвјетитељства у европској и српској књижевности; објасни појам рационализма и сентиментализма и њихов значај за развој просвјетитељства;</p> <ul style="list-style-type: none"> - објасни улогу просвијећености; - тумачи филолошки и просвјетитељски програм; - објасни појам и одлике просвјетитељства. 	<p>сопственим искуством и околностима у којима живи;</p> <ul style="list-style-type: none"> - уочава разлику између манифеста и писма; - препозна значај најважнијих филозофа просвјетитељства као носилаца идејног слоја епохе; - схвата улогу увођења народног језика у књижевност. 	
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ - СМЈЕРНИЦЕ ЗА НАСТАВНИКЕ

1.Тема: Развој књижевног језика

- Подсјетити ученике на историјске околности које су довеле до раслојавања језика, стварања нарјечја и изговора.
- Указати на потребу стандардизације језика и формирања језичке норме.
- Припремити предавање о подјели штокавског нарјечја екавског и ијекавског изговора.
- Предочити улогу и мјесто српског језика у породици словенских језика.

2.Тема:Прозодија књижевног језика

- На конкретним примјерима објаснити правила акцентовања и квантитет слога.
- Објаснити правила акцентовања у акценатским цјелинама, нпр.: прелазак акцента на проклитике.
- Припремити неакцентоване текстове са три типа задатака: обиљежавање акцентованих слогова, одређивање квалитета и квантитета акцентованог слога и квантитет неакцентованог слога.

3. Тема: Именице и именске ријечи

- Представити подјелу морфема на конкретним примјерима.
- Припремити текст из књижевног дјела и на примјерима груписати ријечи према врстама и функцији у реченици.
- Објаснити лексичко и граматичко значење ријечи. Објаснити граматичке категорије именица: род, број и падеж.

- Објаснити специфичности именица I, II, III и IV врсте.
- Објаснити промјену придјева неодређеног и одређеног вида, компарацију придјева.
- Објаснити одређивање замјеница према служби; именичку и замјеничку промјену.
- На конкретним примјерима објаснити промјену именичких и придјевских замјеница.
- Објаснити промјену основних, збирних и редних бројева.

4.Тема: Глаголи и непромјенљиве врсте ријечи

- Извршити подјелу глагола по значењу и примјерима представити граматичка значења: глаголског вида, рода, лица, времена и начина.
- Објаснити граматички род и број.
- Поновити са ученицима презентску и инфинитивну основу и објаснити творбу простих и сложених глаголских облика као и творбу пасива.
- Припремити примјере непромјенљивих врста ријечи и одредити врсту; значење и службу приједлога и прилога, врсте везника, значење и службу узвика и ријечца.

5. Тема: Правоговор

- Објаснити значење и улогу фразеологизама у српском језику.
- Навести разлику између пословица и идиома.
- Спровести вјежбе у којима ћете понудити ријечи у којима се крију фразеологизми (нпр.; глава – ставити главу у торбу; зуби – показати зубе; воће – воли забрањено воће...; осмислити причу у којој ће у свакој реченици употребити један од понуђених фразеологизама.
- Пронаћи најчешће језичке недоумице и презентовати их ученицима.
- Навести примјере страних ријечи и израза који се најчешће користе у српском језику и пронаћи адекватне синонине српског поријекла.
- Спровести вјежбу проналажења, тумачења и одговарајуће синонимије.

6.Тема: Изражајни говор, рецитовање и вјештине презентације

- Објаснити ученицима појам реторике и бесједништва.
- Навести основне одлике бесједе и особине доброг говорника. Навести значај бесејде кроз историју и најзначајније бесједнике.
- Приликом утврђивања одређених наставних јединица дати вјежбе усмене презентације при чему ученици развијају ортоепске и ортографске вјештине.

7.Тема: Вјештине ортографије

- Припремити теме за писмене задатке.
- Нарочиту пажњу посветити припреми за писмени састав.
- Обнављање правописних правила.
- Спровести вјежбе проширивања и скраћивања приче.
- Мотивисати ученике за вођење дневника читања.

8.Тема: Књижевност старог вијека (антика)

- Упознати ученике са развојем књижевности старог вијека, књижевним врстама које су се његовале, њиховим одликама, тематским и књижевним наслеђем тога раздобља.
- Указати на културни, историјски, религијски и морални утицај и значај Библије.
- Анализирати дјела из сумерско-вавилонске, хебрејске и хеленске књижевности и указати на њихову културну и књижевну вриједност.
- Књижевно-умјетничка дјела као извори:
 - Еп о Гилгамешу (одломак);
 - Хомер: Илијада и Одисеја (одломак);
 - Библија: Стари завјет – Прва књига Мојсијева – Постање; Нови завјет – Страдање и васкрсење Христово; Бесједа на гори.

9.Тема: Средњовјековна и народна књижевност

- Предочити важност српске средњовјековне књижевности, њене одлике, жанровску разноликост (врсте). Анализирати књижевне садржаје ове епохе. Указати на важност српских средњовјековних споменика и историјски контекст развоја српског језика и писма.
- Анализирати дјела народног стваралаштва и указати на значај народне књ. у српској културној историји и формирању културног и националног идентитета.
- Књижевно-умјетничка дјела као извори:
 - Најстарији споменици јужнословенске културе: Слово о писменима, Мирослављево јеванђеље, Повеља Кулина бана;
 - Сава Немањић (Свети Сава): Житије Светога Симеона (одломак); Болест и смрт Светога Симеона;
 - Јефимија: Похвала кнезу Лазару;
 - Деспот Стефан Лазаревић: Слово љубве;
 - Теодосије: Житије Светога Саве (одломак)

- Усмено предање о Светоме Сави (народне пјесме, приче и легенде – избор);
- Народне лирске пјесме: Јабланова моба, Виша је гора од горе – народна лирска пјесма;
- Епско-лирске народне пјесме: Хасанагиница;
- Српске народне пјесме: Бановић Страхиња, Бој на Мишару, Марко Краљевић и брат му Андријаш; Јетрвице адамско кољено; Стојан и Љиљана; Женидба Душанова;
- Српске народне бајке: Дјевојка бржа од коња; Златоруни ован.

10.Тема: Хуманизам и ренесанса, барок и класицизам

- Упознати ученике са значајем и културним богатством епохе хуманизма и ренесансе.
- Кроз анализу књ. садржаја указати на важност мотива и стилских одлика овог раздобља. Указати на новитете који су се појавили у односу на претходну епоху.
- Упознати ученике са значајем раздобља барока и класицизма, богатим књижевним и културним остварењима, њиховим тематским и стилским карактеристикама.
- Књижевно-умјетничка дјела као извор:
 - Данте Алигијери: Божанствена комедија (одломак из Пакла);
 - Франческо Петрарка: Канцонијер (избор);
 - Ђовани Бокачо: Декамерон (избор новеле);
 - Вилјем Шекспир: Ромео и Јулија (одломак);

11.Тема: Просвјетитељство

- Указати на значај Велике сеобе и културноисторијских прилика које су утицале на стагнирање културног развоја.
- Указати на филолошки и просвјетитељски програм, утицај књижевних праваца, филозофских идеја, значај штампања књига, енциклопедије и просвјећивање народа.
- Истакнути значај увођења народног језика у књижевност. Анализирајући књижевне садржаје предочити значај просвјетитељског програма Доситеја Обрадовића за српски народ.
- Књижевно дјело као извор:
 - Доситеј Обрадовић: *Из живота и прикљученија, Писмо Харалампију, Востани Србије.*

Лектира (наставник бира четири од осам понуђених наслова):

- *Еп о Гилгамешу*
- Избор из српске народне поезије
- Виљем Шекспир – *Хамлет*
- Виљем Шекспир – *Ромео и Јулија*
- Јован Стерија Поповић – *Тврдица*
- Ж. Б. Молијер – *Тврдица*
- Сервантес – *Дон Кихот*

Напомена: Понуђени извори су приједлози за обраду. Сваком наставнику даје се могућност сопственог избора између понуђених књижевних текстова.

ОЦЈЕЊИВАЊЕ

Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи.

ИНТЕГРАЦИЈА

1. Историја
2. Вјеронаука
3. Историја умјетности

ИЗВОРИ

1. Уџбеник одобрен од стране Министарства просвјете и културе Републике Српске
2. Друга стручна литература и приручници
3. Интернет